

Facilitate Open Science Training for European Research

DELAVNICA 1:
Odprti raziskovalni podatki v družboslovju in humanistiki

18. junij 2014, Arhiv družboslovnih podatkov, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

POLITIKE ODPRTEGA DOSTOPA DO RAZISKOVALNIH PODATKOV V SLOVENIJI IN NAČRT RAVNANJA Z RAZISKOVALNIMI PODATKI

Janez Štebe in Sonja Bezjak, *Arhiv družboslovnih
podatkov*

Pobuda za pripravo akcijskega načrta je prišla s strani ministrstva za znanost

- OECD:

Principles and guidelines for access to research data (2007)

- SVET EU:

Council Conclusions on scientific information in the digital age: access, dissemination and preservation (2007)

- EU KOMISIJA:

COMMISSION RECOMMENDATION of 17.7.2012 on access to and preservation of scientific information

Obstoj in poslanstvo ADP

Arhiv družboslovnih podatkov nacionalno podatkovno središče za družboslovje:

pridobiva pomembne podatkovne vire s širokega nabora družboslovnih disciplin, zanimive za slovenske družboslovce, jih shranjuje in varuje pred uničenjem in namenja nadaljnji uporabi za znanstvene, izobraževalne in druge namene

- od 1997
- več kot 600 raziskav
- član evropskega združenja družboslovnih arhivov CESSDA, ki je vključen v ESFRI program
- sodeluje pri različnih mednarodnih projektih, npr. vzpostavljanju arhivov v Srbiji, BIH, HR (SERSCIDA)

Projekt odprti podatki (crp)

- Pregled stanja
 - Mednarodni del

 - Predlog politik in akcijski načrt:
 - *Določila politike odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov v Sloveniji*
 - *Aksijski načrt za vzpostavitev sistema odprtega dostopa do raziskovalnih podatkov financiranih z javnimi sredstvi*
- dostopno na: <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/blog/projekt-odprti-podatki/dokumenti/>

Okoliščine za nadaljevanje aktivnosti

- Horizon 2020: področja, ki jih zajema obveznost odprto dostopnih raziskovalnih podatkov in NRRP
- Delovna skupina na ministrstvu za področje **odprtega dostopa** do raziskovalnih informacij, rezultatov, publikacij, podatkov etc.
- Imenovan nacionalni predstavnik za odprti dostop (Petra Tramte, Direktorat za znanost)

Ključna določila predloga politik

- Obvezno zagotoviti **pravočasen** in kolikor mogoče **odprt dostop** do podatkov iz javno financiranih raziskovalnih projektov
- Izpolnjevanje obveznosti raziskovalcev omogočati z **oblikovanjem podpornih storitev**, kjer s pomembno vlogo nastopajo tudi podatkovni knjižničarji na ustanovah

Elementi politik

- **obvezna priprava** Načrta ravnanja z raziskovalnimi podatki
- storitev podpore in **usposabljanja** za pripravo NRRP (podatkovna središča, knjižničarji z oporo na notranje politike ustanov)
- **vrednotenje in izbor** raziskovalnih podatkov glede na znanstveni pomen - v povezavi z bibliografskimi dosežki
- infrastruktura za **citiranje** stalnih verzij raziskovalnih podatkov
- aktivno **spodbujanje druge rabe** podatkov
- **vzpostavitev** organizacijskih, finančnih in kadrovskih pogojev za vzdržno delovanje infrastrukturnih raziskovalnih podpornih storitev (podpora NRRP, dolgotrajna digitalna hramba in dostop do podatkov)

Dolžnosti raziskovalcev (ustvarjalci)

Ob prijavi projekta:

- izpolniti **NRRP**: ocena dolgotrajnega pomena za znanost, enkratnosti, uporabnosti za širši namen ter utemeljitev potrebe po ustvarjanju novih podatkov

Med izvajanjem projekta

- podatke opremiti z **metapodatki**: informacije o nastanku, predelovanju, iskanju, mestu, kjer so dostopni, in morebitnih omejitvah dostopa, skrbeti za dokumentacijo, potrebno za neodvisno presojo kakovosti podatkov in njihove uporabnosti za določen namen

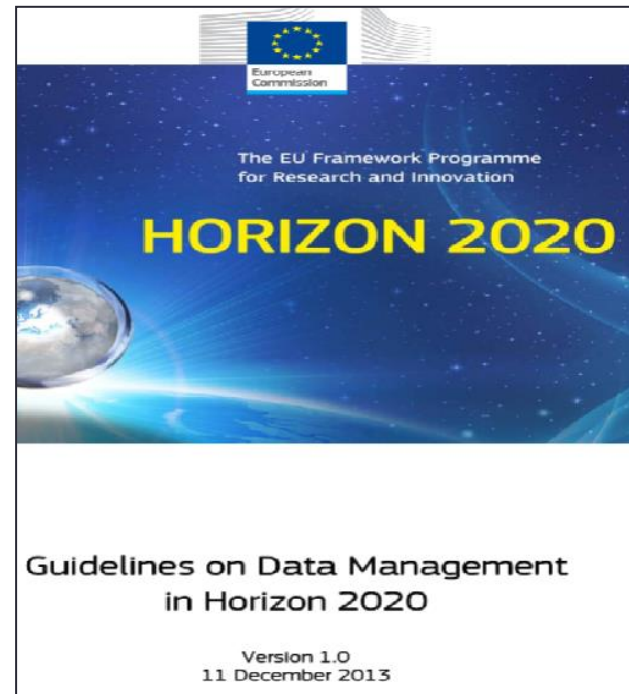
Dolžnosti raziskovalcev (ustvarjalci)

Najkasneje leto dni po nastanku podatkov:

- **izročiti** podatke in dokumentacijo na ustrezno mesto - pristojnemu področnemu podatkovnemu središču (opredeliti odstopanja od odprtega dostopa, razjasniti pravne in etične pogoje)
- če so podatki objavljeni v uveljavljeni mednarodni podatkovni zbirki, se **registrirajo** pri nacionalnem podatkovnem registru in področnem podatkovnem centru zagotovijo metapodatke in povezavo do podatkov

NRRP v okviru projektov H2020

- Zagotoviti odprti dostop do raziskovalnih podatkov (razen izjemoma)
- Pripraviti NRRP v 6 mesecih po začetku
- NRRP naj vključuje: oznako in naslov podatkov; opis in uporabnost; napoved uporabe področnih standardov in metapodatkov; pogoji dostopa in izjeme, obdobje embarga, izbrano mesto dostopa (npr. podatkovni arhiv); arhiviranje in dolgotrajna digitalna hramba; + DOI, licence, uporabnost za druge, interoperabilnost

Dolžnosti raziskovalcev - uporabniki

Uporabniki raziskovalnih podatkov upoštevajo prispevek avtorjev raziskovalnih podatkov:

- **citiranje** uporabljenih podatkov v samem besedilu
- **navajanje** uporabljenih podatkov med viri in referencami

Vloga knjižničarjev

Dopolnitev obstoječe vloge:

- se usposobijo za **sprejemanje** različnih vrst gradiv v **zajem nacionalne bibliografije**: vključno z **raziskovalnimi podatki**
- kot strokovnjaki za splošne metapodatke so **podpora** pri zahtevi za minimalen, še zadosten **formalni opis podatkov** (zgodovina nastanka in življenja podatkov)

Razširitev vloge:

- so pomoč raziskovalcem: vključijo se v pripravo NRRP, dokumentacije raziskovalnega projekta in metapodatkov v povezavi z raziskovalnimi podatki, dolgotrajne hrambe

Čas za razmislek...

Kje še vidite možne vloge za knjižničarje?

Vloga knjižničarjev

- 1) Knjižničar na informacijski točki uporabnike seznanj z dostopnostjo podatkovnih virov
- 2) Knjižničar pri vpisu v COBISS in SICRIS raziskovalce seznanj z možnostjo deponiranja raziskovalnih podatkov v ADP

Vloga knjižničarjev (razširjen koncept informacijske pismenosti):

- Seznanjanje raziskovalcev in študentov z možnostmi ponovne oz. druge rabe podatkov
- pomoč pri ustreznem navajanju podatkovnih virov (citiranje, sklicevanje na...)
- seznanjanje raziskovalcev in študentov z možnostmi predaje podatkov
- pomoč pri vpisu v sistem znanstvenega vrednotenja raziskovalnega dela (podatki/točke)
- sodelujejo s podatkovnimi središči v postopkih predaje podatkov
- sodeluje pri izobraževalnih aktivnostih

Odgovornost ustanov

- pripravijo notranje politike in postopke za pomoč raziskovalnim projektom pri pripravi in izvajanju NRRP (vloge in odgovornosti deležnikov)
- uvedejo strokovno usposabljanje za ravnanja s podatki (tečaji, delavnice, poletne šole, študijski programi), dolgoročno vizija: obvezni del strokovnega usposabljanja raziskovalcev in podpornega osebja
- vzpostavijo infrastrukturo: tehnološke in svetovalne storitve za zagotovitev digitalnega skrbništva nad podatki skozi celotni življenjski cikel (raziskovalne pisarne, **knjižnice**, **OSIC**, **SICRIS**, delujoči področni podatkovni centri in storitvena omrežja)

Politike odprtega dostopa do podatkov znanstvenih revij

- Obveznost navajanja verzije podatkov s polnimi bibliografskimi informacijami v seznamu literature
 - Stalni identifikatorji
- Obveznost dostopa do podatkov, ki so kot referenca navedeni v revijalni objavi

Določila glede delovanja področnih podatkovnih središč

- Ima objavljene notranje politike in vzpostavljen nadzor nad kakovostjo storitev (katero področje in vrste podatkov pokriva, strategije dolgotrajne hrambe in potrjen sistem izvajanja dolgotrajne hrambe: certificiranje; ciljne skupine uporabnikov in pogoji dostopa).
- Mednarodno povezovanje, prevzemanje in razvoj področnih metapodatkovnih standardov, verziranje in pripisovanje stalnih identifikatorjev, model za citiranje, vključevanje v sisteme sledenja uporabe, poročanje.
- Imajo vnaprej objavljene kriterije in postopke vrednotenja dolgotrajnega pomena podatkov za znanost.
- Sodeluje pri podpori izdelave NRRP; pomemben je predlog evidentiranja NRRP in v njih opredeljenih podatkov, ki je dostopen pristojnemu podatkovnem središču, ki je predviden kot mesto predaje podatkov: podlaga za zgodnje sodelovanje z ustvarjalci podatkov pri pripravi in izvajanju postopkov.
- Strokovni razvoj, vzgoja kadrov, svetovanje uporabnikom (nemški model kombinacije raziskovalne in infrastrukturne dejavnosti)

Obveznosti in pravice financerjev

- Skrb za vzdržno delovanje in trajnost obstoja s podatki povezanih storitev (evidentiranje in potrjevanje področnih podatkovnih storitev).
- Vključevanje v mednarodne in nacionalne koordinacije, posodabljanje strategij, npr. NRRI, ESFRI.
- Podpora znanstvenim knjižnicam za delo s podatki (Ustanove opredelijo vloge in odgovornost v svojih strategijah).
- Nameni sredstva raziskovalnim projektom, zagotovi nagrajevanje prispevka.
- Spodbujanje druge rabe.
- Neizpolnjevanje določb politike: sankcije.